

păturile largi ale intelectualității ruse o carte prețioasă, din care se alegeau citate științifice și exemple istorice instructive. Cea mai veche încercare de alcătuirea unui cronograf rus ar fi — după A.A. Șahmatov¹ — «Русский Хронограф», al cărui manuscris nu s-a păstrat, dar se consideră că a fost întocmit de cărturarul sîrb Pahomie Logofăt la jumătatea secolului al XV-lea.

Un alt cercetător de seamă al cronografelor rusești, Andrei Popov, a tras concluzia că izvoarele cronografului rus se regăsesc în literatura «bizantină, bulgară, sîrbă și rusă» și că a fost «cules de un slav după traducerile slave ale operelor grecești» ale cronicarilor bizantini Amartolos, Malalas, Zonaras, dar mai ales din cronica lui Constantin Manasses. Aceasta din urmă este folosită aproape în întregime, din ea făcîndu-se «mai multe extrase decît din celelalte izvoare luate împreună»².

În Rusia, acest prim cronograf a suferit, în decursul veacurilor, numeroase modificări de conținut și limbă, fiind îmbogățit treptat cu materiale luate din letopisețele rusești. În felul acesta s-a ajuns la ceea ce A. Popov numește *prima redacție a cronografului rus*, care datează din 1512. Expunerea evenimentelor în cronografele din prima redacție pornesc de la facerea lumii și se opresc la anul 1453.

În 1617 apare a doua redacție a cronografului rus, deosebită de prima prin completări provenite din izvoare de origine apuseană (cum e *Cronica universală* a lui Martin Bielski, *Cosmografia latină* și altele), printr-o nouă prefață, precum și prin continuarea evenimentelor — bazată pe materiale culese din izvoare rusești — de la căderea Constantinopolului (1453) pînă la începutul domniei lui Mihai Feodorovici Romanov (1613—1645). În decursul secolului al XVII-lea, cronograful din a doua redacție a fost supus unor prelucrări «după noi izvoare» a ultimei sale părți, de la domnia lui Feodor Ivanovici (1584—1598) pînă la alegerea lui Mihail Feodorovici³.

Intrucît evenimentele relatate în manuscrisul 1385 trec de anul 1453 (dată la care se oprește expunerea evenimentelor din prima redacție) el nu poate proveni dintr-un original aparținînd primei redacții. În schimb, faptul că ultimul eveniment important despre care se vorbește în cronograful nostru privește alegerea țarului Mihail Feodorovici (vezi mai sus) constituie — cum remarcă și Șt. Ciobanu — o dovadă sigură că el provine dintr-un cronograf rusesc din a doua redacție.

Se pot aduce acum și alte dovezi, mai concludente, în sprijinul acestei ipoteze, și anume:

a) Noua prefață, caracteristică pentru cronograful rus din a doua redacție, (care începe prin cuvintele «Чувственнымъ убо»⁴) se regăsește întocmai în a doua «Predoslovie» a versiunii romînești, care începe cu aceleași cuvinte: «Cestor simțitori, adecă...» (f. 31 r).

b) Titlul cronografului nostru (reprodus mai sus) coincide — exceptînd unele adaosuri despre care vom vorbi — cu titlul cronografului rusesc din a doua redacție, care este următorul:

¹ În studiul său citat mai sus.

² A. Попов, *Обзор хронографовъ русской редакціи*, vol. I—II, Moscova, 1866—1869. (Pentru citatele de aici, vezi vol. II, p. 5—6).

³ În afară de lucrare în două volume a lui A. Попов, vezi și informațiile date de A. V. Серебрянн, într-un interesant curs intitulat *Русская историография до XIX века*, Moscova, 1957, p. 120 și urm.

⁴ A. Попов, *op. cit.*, II, p. 70.